

Моргай Лілія Анатоліївна
аспірант, викладач кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська обл., Україна

СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА НИКИФОРА ГРИГОРІЙВА ЯК ОСОБИСТОСІ

Никифор Якович Григоріїв (псевдонім Г. Наш, Григоріїв-Наш, Григорій Наш) – видатний педагог, історик і громадський діяч України. Народився Никифор Якович Григоріїв 9 лютого 1883 року у містечку Бурти Черкаського повіту на Київщині. Він був тринадцятою дитиною у бідній родині сільського вчителя Якова Карповича Григорієва та дяківни Теодори (Федори) Тетеренчук [4, с. 6]. Проте до трьох років він втратив десятиро сестер і братів та матір: «1885 році по містечку Бурти прокотилася хвороба і на протязі двох тижнів померло 8 моїх братів і сестер [2, арк. 2].

Про свого діда Н. Григоріїв пам'ятає лише те, що він грек, мав грецьке походження, однак, невідомо як потрапив до України. Одружившись, дід недовгий час служив у війську і загинув на російсько-турецькій війні. Батько Никифора, Яків Грек, родом із села Рудні Почаївської на Волині, був забраний, як сирота миколаївського солдата, у Миколаївський кантеміровський дивізіон, де навчався грамоті. Тут, у дивізіонній школі, і перенайменували Якова Грека на Якова Григорієва [5, с. 2].

Змалку батько прищепив синові любов до праці, старанність до навчання, повагу до людей. Про свого батька у Н. Григорієва залишив дуже теплі спогади: був він людиною товариською, мав багато друзів, а ще до того мав абсолютний слух, добре співав і сам навчився грати на скрипці, без нього не обходилась жодне святкування в селі [5, с. 2].

Про українську старовину вперше Н. Григоріїв почув з уст подорожнього, який заночував у селі – «...вельми поважний чоловік, але змушений блукати з села в село, тато багато з ним чого говорив про невідомі месні речі» [2, арк. 42].

Він розповів малому сільському хлопцеві про козаків, Тараа Бульбу, Запорозьку Січ. З того часу, згадував Никифір Якович, «...я малював Тараса Бульбу поважним сільським дядьком з вусами та пістолями за поясом» [2, арк. 42].

Завдяки своєму батькові Н. Григоріїв змалку збагнув, що приналежність до вищої соціальної верстви має визначатися не лише рівнем заможності, а й рівнем освіти. Щойно опанувавши грамоту, він не задовольнявся навчальною програмою буртинської церковно-парафіяльної школи, а самостійно вдосконалював свої знання. Зокрема самотужки опанував польську та латинську мови, перечитав немало історичної і художньої літератури. Так майбутній педагог дізнався про минуле України, що старанно приховувалося настановами імперської освіти. Справжнім потрясінням для нього було усвідомлення, що Україна, за яку колись воювали козаки, – не міфічна вигадка із творів Г. Сенкевича та М. Гоголя, а його батьківщина [6].

По закінченню городищенської школи Никифор Григоріїв потрапив на роботу до маєтку підполковника у відставці М. Попова у селі Хозаровичах Київського повіту на посаду конторщика та помічника управителя. Менш ніж через рік його було звільнено «...за невміння бути «добрим господарем» для пані – то є за невміння лаятися з робітниками і т.п.» [2, арк. 179].

Відтак, у лютому 1902 року Н. Григоріїв приїхав до Києва в пошуках роботи. Живучи у свого товариша Федора Литвина він познайомився із секретарем Київського сільськогосподарського товариства, економістом, демократом-народником Тихоном Івановичем Осадчим [6]. Саме ця людина відіграла велику роль у формуванні політичних поглядів та свідомості Н. Григорієва. Під впливом системи ідей та знань Т. Осадчого Н. Григоріїв став переконаним матеріалістом, почав вивчати суспільствознавчі дисципліни, захопився політикою. А найважливіше – Тихон Осадчий прищепив Никифору Яковичу, як переконання, основоположний народницький життєвий і суспільно-етичний принцип: національно свідомо освічена людина зобов'язана присвятити життя служінню своєму народові, що ототожнювався із селянством [6]. «Мені Т. Осадчий в першу чергу дав біографію Томаса Мора, а

після того цілу низку інших книжок, серед яких найбільше зацікавила праця Вольтмана «Система морального сознания». Не все я там розумів, але хотілося все зрозуміти і я старанно її перечитував. Тай мову руську я ще погано знав» – згадував Никифор Якович [2, арк. 178]. Завдяки Т. Осадчому Н. Григорійв отримує роботу спочатку в бібліотеці Київського товариства грамотності, а пізніше – у статистичному відділі управління Південно-Західними залізницями. Саме в цей період свого життя він багато читає, зокрема художні твори І. Франка, Т. Шевченка, О. Кобилянської, В. Стефаніка, М. Коцюбинського, Б. Грінченка, праці О. Герцена, М. Бакуніна, М. Чернишевського, займається самоосвітою, пише свої перші літературні статті, спілкується з революційною молоддю різних політичних нарядів у будинку свого духовного наставника Т. Осадчого [1].

Навколо себе Т. Осадчий організував нелегальний гурток молоді для обговорення різних питань освіти, громадського і політичного життя. Гуртківці, які в основному симпатизували соціалістам-революціонерам, допомогли Н. Григорієву зорієнтуватись у тогочасній політичній ситуації, роз'яснювали соціалістичні ідеї, давали читати відповідну літературу, зокрема працю Вольтмана «Система моральної свідомості» та «Утопію» Т. Мора [4, с. 7].

З 1903 р. Н. Григорійв входить до осередку партії соціалістів-революціонерів, учасники якої опікувалися в основному питанням освіти народу. Більшість вважала, що потрібно йти працювати сільським учителем, адже в місті освічених людей і так багато. Частина ж була переконана, що без вищої освіти в селі робити нічого, бо лише високий рівень освіченості може надати перевагу в боротьбі з ворогами (панами, попами). Н. Григорійв доводив, що людина може здобути авторитет і без диплому, оскільки вартість людини не в ньому, а в знаннях, чесній поведінці. Дипломи ж часто прикрашають і бездарів. «Ми хотіли довести, що і без диплому, і без високої школи, людина, яка має здібності, може і освіту собі здобути кращу, ніж у школі, де все покацапському, і далі зробити більше» – згадував Н. Григорійв [7, с. 252].

Сам Н. Григорійв давав соціалізму таке визначення: «Соціалізм – це такий суспільний лад, який спільними зусиллями всіх членів громади забезпечує

кожній людині рівне право, рівну волю, рівну можливість праці й заробітку для задоволення своїх життєвих потреб нарівні з іншими, змогу... захищатися від всякого насильства, поневолення, поневіряння, упослідження, визиску, бідності, голоду, темноти злиднів і т.д.» [6].

Намагаючись зрозуміти, що спонукає громадян «Утопії» жити за неписаними законами соціалізму, Никифор Якович починає вивчати основи моралі, зокрема слухає низку приватних лекцій професора Челпанова з історії моральних теорій у Київському університеті. Так у світогляді Н. Григоріїва заклалися основи етичного соціалізму, переконаним прихильником, і навіть більше – теоретиком якого він став у майбутньому. З того часу етично-моральна оцінка існуючого і уявного суспільного ладу, соціальних відносин набули в його свідомості імперативного характеру.

У 1909 р. Григоріїв написав працю «Мораль (природа, зміст, історія та норми її)» [3], з метою допомогти молоді розібратися у морально-етичних питаннях. До того ж тоді це була перша подібна книга українською мовою [4, с. 7]. Пропагована Т. Осадчим ідея служіння простому народові стала життєвим кредом Н. Григоріїва. Неприйняття системи освіти і науки, що служила режиму самодержавства спонукало його відмовитися у 1904 році від університетської освіти. Він склав іспит на звання вчителя російської мови у повітових і міських школах і подав прохання про надання посади у повітовій школі. Свій вчинок Н. Григоріїв аргументував так: «З народу ми вийшли, з ним і підемо; понесемо йому ті знання, які здобули. Не треба нам для цього буржуазно-царської кваліфікації. Нас кваліфікують самі наслідки праці серед народу і для народу. Все, що маємо, здобуто працею народу. Йому належать і наші знання, й наша сила» [6]. Як згадував Н. Григоріїв «Витримавши іспит, я 6 лютого чи березня я був у повітовій школі в м. Сквирі. В школі учні й учениці ставились до мене добре, славили мої лекції, бо я не задавав їм нічого вчити...» [2, арк. 197]. Таким чином, у свій 21 рік Н. Григоріїв зробив перший важливий, цілком свідомий вибір життєвого шляху – служити своєму народові через поширення освіти [4, с. 7–8].

Все це стало основою для формування з міцними патріотичними переконаннями громадянина Никифора Григорієва, який все життя працював заради розвитку українського народу. А також сприяло формуванню в майбутнього педагога таких важливих моральних чеснот, як честь, почуття обов'язку, активність, цілеспрямованість, гуманізм, справедливість та ідейна переконаність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Т. Невтомний народник Ничипір Якович Григорієв. [Електронний ресурс]. Режим доступу. – <http://kraeznavstvo.at.ua/news/2009-08-27-20>.
2. Григорієв Н. Автобіографічний нарис та список праць. – ЦДАВО України, ф. 3562, оп. 1 спр. 65, ч. 2, – 337 арк.
3. Григорієв Н. Мораль. (Природа, зміст, історія та норми її). / Н. Григорієв–СПб, 1912. – 191 с.
4. Григорієв Н. Я. Поділля: Географічно-історичний нарис / Вступна стаття О. Сухобокової. – Кам'янецьк-Подільський : Оіюм, 2003. – 92 с.
5. Пироженко Л. Н. Я. Григорієв – автор навчальних книг з історії України / Л. Пироженко // Історія в школі. – 2000. – № 2. – С. 2–6.
6. Сухобокова О. Крізь епоху війн і революцій: Н. Я. Григорієв видатний діяч українського національного руху. [Електронний ресурс]. Режим доступу. - <http://petlura.poltava.ua/2012/01/02/kriz-epohu-vijn-i-revoljutsij-n-ya-hryhorijiv-vydatnyj-diyach-ukrajinskoho-natsionalnoho-ruhu/>
7. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2: Навч. Посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – С. 252–256.